

УДК 338.314

Я. О. Міщенко,
здобувач, асистент кафедри статистики,
Київський Національний Економічний Університет імені Вадима Гетьмана

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИБУТКУ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена діяльності малого підприємництва, яке є однією з головних умов становлення та розвитку ринкової економіки, найбільшим роботодавцем в розвинутих країнах світу. Основна увага зосереджена на статистичному аналізі прибутку та рентабельності малих підприємств. Запропоновані напрями удосконалення методологічних засад статистичного аналізу рентабельності малих підприємств.

The article is dedicated to the activity of small entrepreneurship, which is one of the main conditions of market economy foundation and development and the biggest employer in the developed countries of the world. The main attention is concentrated on the statistical analysis of income and small enterprises' profitability. There were offered the directions of methodological principles' improvement of small enterprises' profitability statistical analysis.

Ключові слова: мале підприємництво, підприємства, статистичний аналіз, дохід, прибуток, рентабельність.

ВСТУП

Малий бізнес відіграє важливу роль у формуванні стабільної ринкової структури, розвитку економічного сектора країни. Окрім цього, малий бізнес виконує ряд найважливіших соціально-економічних задач, таких як створення нових робочих місць, підвищення конкуренції, що в результаті призводить до зменшення безробіття та зниження цін.

Підвищення динамічності та невизначеність функціонування українських малих підприємств зумовлені переходом країни на ринкові форми господарювання, а жорсткість конкурентної боротьби вимагає від підприємств мобілізації внутрішніх резервів, пошуку нових ідей та можливостей. Передовий досвід діяльності зарубіжних та вітчизняних малих підприємств свідчить про те, що успішний розвиток економічної системи зумовлений, в першу чергу, ефективністю їх господарської діяльності. Прибуток та рентабельність є головними складовими успішного розвитку малого підприємництва.

У зв'язку з цим особливо актуальним на загальнодержавному рівні є своєчасний та якісний статистичний аналіз прибутку малих підприємств, оцінювання їхньої рентабельності та пошук управлінських рішень щодо підвищення і зміцнення стабільності сектора малого підприємництва. Необхідною умовою вирішення цих питань є удосконалення методології та методики статистичного аналізу прибутковості малих підприємств з урахуванням міжнародного досвіду.

Вітчизняні наукові дослідження та публікації присвячені різним теоретичним, методологічним та організаційним аспектам аналізу рентабельності підприємств. Рішення цих проблем знайшли відображення в працях А.В. Головача, А.М. Єриної, В.Б. Захожая, Р.М. Моторина, А.А. Шустікова, Ю.С. Цал-Цалко.

Удосконалення методологічних засад статистичного аналізу діяльності малого підприємництва викликана тим, що вельми необхідно мати кількісну та якісну оцінку прибутковості цього сектора на регіональному рівні, за видами економічної діяльності та в країні в цілому. Також важко переоцінити постійно зростаючу потребу в інформаційних ресурсах щодо рентабельності малих підприємств, які дали б змогу користувачам, серед яких можуть бути й потенційні інвестори, оцінити інвестиційну привабливість тієї чи іншої галузі економіки (регіону) в контексті малого підприємництва, оперативно вибирати ефективні шляхи використання фінансових ресурсів

До цих пір офіційна статистика не в повному обсязі аналізує прибутковість малого підприємства та не публікує дані щодо її деталізації. Також не всі напрями статистичного аналізу в сфері оцінювання рентабельності малих підприємств достатньо реалізовані. Крім того, вони не завжди відповідають сучасним управлінським потребам. Виходячи з цього, немає можливості оперативно оцінити поточний стан малих підприємств, проаналізувати тенденції їх розвитку та виявити основні причини, що гальмують роз-

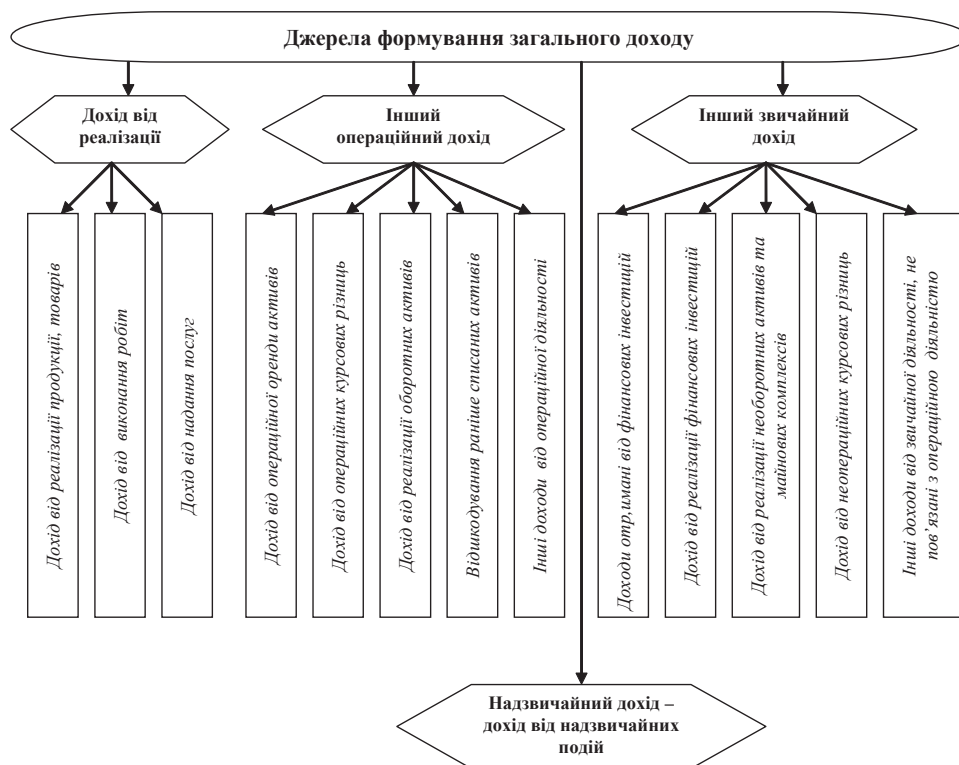

Рис. 1. Джерела формування загального доходу підприємства

виток цього сектора економіки. А отже, подальші дослідження в цьому напрямі є досить актуальними.

Інформаційною базою дослідження цього питання є офіційні статистичні дані Держкомстату України. В статті запропонований статистичний метод вертикального (структурного) аналізу, аналіз відносних показників, індексний метод та факторний аналіз прибутковості малих підприємств.

Статистичне дослідження прибутковості малих підприємств ґрунтується на практичному застосуванні абсолютних та відносних статистичних величин — показників прибутку та коефіцієнтів рентабельності.

Мета дослідження — розробка напрямів вдосконалення методологічних засад статистичного аналізу рентабельності малих підприємств та проведення статистичного аналізу прибутковості малих підприємств за допомогою сформованої системи статистичних показників, які всебічно, об'єктивно характеризують цей процес.

Головною задачею дослідження є обґрунтування та формування системи статистичних показників прибутковості малих підприємств на базі даних зовнішньої фінансової звітності за формами № 1-м, № 2-м, складеної підприємствами згідно вимог П(С)БУ 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва"; вдосконалення існуючої системи показників, що характеризують рентабельність малих підприємств.

Основними завданнями та напрямками статистичного аналізу доходів, прибутку та рентабельності діяльності малих підприємств є:

- характеристика структури доходів за джерелами формування;
- оцінювання динаміки показників прибутку та рентабельності;
- виявлення та вимірювання дії різних факторів (зовнішніх та внутрішніх) на прибуток та рентабельність;
- визначення тенденції розвитку;
- надання рекомендацій управлінського характеру щодо розробки пріоритетів господарської діяльності з метою поліпшення доходності та прибутковості малих підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Узагальнююча статистична оцінка прибутковості діяльності малих підприємств містить значення таких результативних показників, як прибуток та рентабельність. Розуміння прибутку та рентабельності включає розгляд категорії доходу та прибутку підприємств. Існують базові підходи до визначення змісту категорії доходу підприємства і аналізу умов його формування. Сучасними категоріями, що ґрунтуються на цих підходах і певною мірою інтегрують їх, є:

— факторна теорія доходів, яка розглядає дохід підприємства як результат корисного використання певних видів економічних ресурсів або факторів виробництва;

— компенсаторна теорія доходів (або теорія підприємницького доходу), яка розглядає дохід як плату підприємцю за здійснення ним підприємницької діяльності. Причому, згідно цієї теорії, дохід складається з двох частин. Одна частина доходу — це плата підприємцю за звичайну працю, яка пов'язана з організацією та веденням господарської діяльності. Як правило, вона дорівнює платі, яку б підприємець отримав, працюючи на іншого власника. Друга частина підприємницького доходу — це плата підприємцю за покладений на нього ризик, що перевищує середньоринковий;

— інноваційна теорія доходу, яка розглядає певний вид додаткового доходу підприємця (понад нормальний його рівень), що формується внаслідок використання новітніх технологій організації виробництва, які істотно підвищують продуктивність праці. Ці інновації дозволяють підприємцю отримати дохід вищий, ніж середньогалузевий рівень;

— теорія монопольного доходу, яка пояснює

— теорія монопольного доходу, яка пояснює

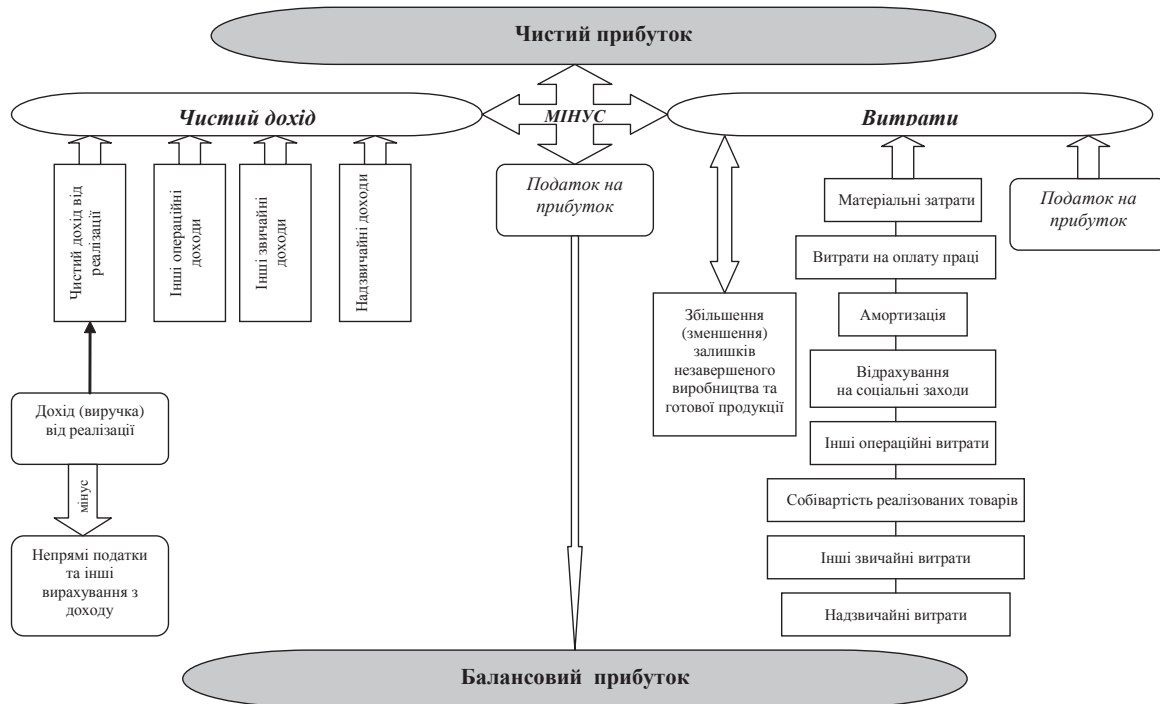

Рис. 2. Формування балансового та чистого прибутку на малих підприємствах

випадки вищого (додаткового) доходу як наслідок недостатньої конкуренції або навіть монопольного становища підприємця на певних сегментах ринку.

Кожна з вищезгаданих категорій розкриває якийсь один бік складного процесу визначення сутності доходу підприємця й несе інформацію про суб'єктивний механізм його формування в умовах ринкової економіки.

Прибуток є загальноекономічною категорією і характеризує тільки частину доданої вартості, а дохід відображає всю її величину. Прибуток — це в основному вартісна форма додаткового продукту, а дохід становить вартісну форму необхідного й додаткового продукту.

Інформаційною основою для зовнішнього статистичного аналізу прибутку та рентабельності малих підприємств є фінансова звітність згідно П(С)БУ 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва", яка складається з балансу та звіту про фінансові результати. Слід зазначити, що форма звіту малого підприємства про фінансові результати надто узагальнено відображає структуру формування загального доходу підприємства. Джерела формування загального доходу малих підприємств наведено на рис. 1.

Загальна величина прибутку має такі самі джерела утворення, як і дохід відповідно до класифікації доходів за джерелами формування, але вона формується з урахуванням витрат по кожному з розглянутих джерел.

Для статистичного аналізу прибутку малих підприємств використовуються наступні узагальнюючі абсолютні показники:

— Балансовий (валовий) прибуток, який скла-

дається з прибутку від звичайних видів діяльності, фінансових результатів від операційних, позареалізаційних операцій та надзвичайних обставин.

— Чистий прибуток — це та частина прибутку, яка залишається в розпорядженні підприємства після сплати податку на прибуток підприємств.

Балансовий та чистий прибуток малих підприємств визначається на основі даних звіту про фінансові результати за наступною схемою (рис. 2).

Отже,

$\text{Чистий прибуток} = \text{Чистий дохід} - \text{Витрати}$, або

$\text{Чистий прибуток} = \text{Балансовий прибуток} - \text{Податок на прибуток}$.

$\text{Балансовий прибуток} = \text{Чистий дохід} - (\text{Витрати} - \text{Податок на прибуток})$.

У процесі статистичного аналізу прибутку малих підприємств необхідно вивчити склад балансового прибутку, його структуру та динаміку.

Рівень прибутковості підприємств характеризується системою коефіцієнтів рентабельності — система відносних показників, що характеризує здатність підприємства генерувати необхідний прибуток у процесі своєї діяльності, ефективно використовуючи активи та власний капітал.

Показники рентабельності більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцевий результат господарювання малих підприємств, тому що їх величина показує співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами. Їх застосовують для оцінювання діяльності підприємств, як інструмент інвестиційної політики та ціноутворення.

Система статистичних показників рентабельності включає наступні групи:

I. Показники, що характеризують рентабельність (окупність) витрат господарської діяльності.

II. Показники, що характеризують рентабельність продаж.

III. Показники, що характеризують прибутковість капіталу та його частин.

Рентабельність господарської діяльності (окупність витрат) визначається відношенням балансового (чистого) прибутку до загальної суми витрат. Вона показує, скільки підприємство має прибутку з кожної гривні, витраченої на ведення господарської діяльності.

Рентабельність продукції розраховується як

відношення прибутку, отриманого від реалізації продукції до собівартості цієї продукції. Характеризує ефективність підприємницької діяльності та показує скільки прибутку має підприємство з кожної гривні, витраченої на виробництво цієї продукції.

Рентабельність продаж визначається як відношення прибутку від реалізації до суми отриманої виручки та показує, скільки прибутку має підприємство з однієї гривні продажу.

Рентабельність (прибутковість) капіталу розраховується як відношення балансового (чистого) прибутку до середньорічної вартості всього інвестованого капіталу або окремих його складових: власного, позичкового, основного, оборотного капіталу. Вибір бази розрахунку показника

Таблиця 1. Система показників рентабельності

№ п/п	Назва показника	Методика розрахунку	Код рядка фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва
I. Показники, що характеризують рентабельність (окупність) витрат господарської діяльності			
1	Загальна рентабельність господарської діяльності	$\frac{\text{Балансовий прибуток}}{\text{Загальні витрати}}$	$\frac{070 - (180 - 170)}{180}$; дані з форми № 2-м
2	Чиста рентабельність господарської діяльності	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Загальні витрати}}$	$\frac{190}{180}$; дані з форми № 2-м
3	Рентабельність продукції	$\frac{\text{Прибуток від реалізації продукції}}{\text{Собівартість реалізації продукції}}$	$\frac{030 - \sum 080 \div 140}{\sum 080 \div 140}$; дані з форми № 2-м
II. Показники, що характеризують рентабельність продаж			
1	Рентабельність продаж	$\frac{\text{Прибуток від реалізації}}{\text{Чиста виручка від реалізації}}$	$\frac{030 - \sum 080 \div 140}{030}$; дані з форми № 2-м
2	Чиста рентабельність продаж	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чиста виручка від реалізації}}$	$\frac{190}{030}$; дані з форми № 2-м
III. Показники, що характеризують прибутковість капіталу та його частин			
1	Загальна рентабельність загального капіталу	$\frac{\text{Балансовий прибуток}}{\text{Середня величина загального капіталу}}$	$\frac{070 - (180 - 170)}{(280_1 - 280_0) \div 2}$; чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
2	Чиста рентабельність загального капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина загального капіталу}}$	$\frac{190}{(280_1 - 280_0) \div 2}$; чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
3	Загальна рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Балансовий прибуток}}{\text{Середня величина власного капіталу}}$	$\frac{070 - (180 - 170)}{(380_1 - 380_0) \div 2}$; чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
4	Чиста рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина власного капіталу}}$	$\frac{190}{(380_1 - 380_0) \div 2}$; чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
5	Загальна рентабельність основного капіталу	$\frac{\text{Балансовий прибуток}}{\text{Середня величина основного капіталу}}$	$\frac{070 - (180 - 170)}{(080_1 - 080_0) \div 2}$; чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м

6	Чиста рентабельність основного капіталу	Чистий прибуток Середня величина основного капіталу	190 $\frac{(080_1 - 080_0)}{2}$ чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
7	Загальна рентабельність оборотного капіталу	Балансовий прибуток Середня величина оборотного капіталу	070 – (180 – 170) $\frac{(260_1 - 260_0)}{2}$ чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
8	Чиста рентабельність оборотного капіталу	Чистий прибуток Середня величина оборотного капіталу	190 $\frac{(260_1 - 260_0)}{2}$ чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
9	Загальна рентабельність перманентного капіталу	Балансовий прибуток Середня величина перманентного капіталу	070 – (180 – 170) $\frac{(380_1 + 480_1) - (380_0 + 480_0)}{2}$ чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м
10	Чиста рентабельність перманентного капіталу	Чистий прибуток Середня величина перманентного капіталу	190 $\frac{(380_1 + 480_1) - (380_0 + 480_0)}{2}$ чисельник – дані з форми № 2-м знаменник – дані з форми № 1-м

прибутковості капіталу залежить від поставленої мети аналізу.

Коефіцієнт прибутковості основного капіталу та оборотного капіталу, дасть змогу володіти інформацією про ефективність інвестицій в ці активи.

Коефіцієнт прибутковості власного та перманентного капіталу характеризує рівень прибутковості власників підприємства, прибутковості власного і довгострокового залученого капіталу.

Слід зазначити, що при визначенні деяких коефіцієнтів рентабельності можна використовувати як балансовий прибуток, так і чистий прибуток. Отже, в залежності від показника прибутку, буде визначена загальна або чиста рентабельність.

Методика розрахунку показників рентабельності на основі даних фінансової звітності малих підприємств представлена в табл. 1 згідно П(С)БУ 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва".

При статистичному дослідженні прибутковості малих підприємств важливим є проведення факторного аналізу. Виручка від реалізації є одним з основних факторів, від якого залежить формування чистого прибутку. Виходячи з цього, при дослідженні рентабельності загального капіталу формулу чистої рентабельності загального капіталу (ЧРЗК):

$$\text{ЧРЗК} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина загального капіталу}}$$

можна представити в наступному вигляді:

$$\text{ЧРЗК} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чиста виручка від реалізації}} \times \frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середня величина загального капіталу}}$$

Із формули видно, що чиста рентабельність загального капіталу залежить від чистої рентабельності продаж

$$\text{ЧРП} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чиста виручка від реалізації}}$$

та оберненості загального капіталу

$$O_{\text{ЗК}} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середня величина загального капіталу}}, \text{ тобто має місце такий зв'язок:}$$

$$\text{ЧРЗК} = \text{ЧРП} \times O_{\text{ЗК}}$$

Ці показники в світовій практиці застосовують як основні при проведенні фінансового аналізу. Використовуючи спосіб абсолютних різниць, можна розглянути вплив цих факторів на чисту рентабельність загального капіталу.

$\Delta_{\text{ЧРЗК}} = \text{ЧРП}_1 \times O_{\text{ЗК}1} - \text{ЧРП}_0 \times O_{\text{ЗК}0}$ — абсолютний розмір зміни чистої рентабельності загального капіталу за рахунок зміни обох факторів;

$\Delta_{\text{ЧРЗК}} = \text{ЧРП}_1 \times O_{\text{ЗК}0} - \text{ЧРП}_0 \times O_{\text{ЗК}0}$ — абсолютний розмір зміни чистої рентабельності загального капіталу за рахунок зміни чистої рентабельності продаж;

$\Delta_{\text{ЧРЗК}} = \text{ЧРП}_0 \times O_{\text{ЗК}1} - \text{ЧРП}_0 \times O_{\text{ЗК}0}$ — абсолютний розмір зміни чистої рентабельності загального капіталу за рахунок зміни оберненості загального капіталу.

Оцінювання динаміки показників за всією сукупністю малих підприємств під впливом зміни за окремими галузями або регіонами здійснюється індексним методом.

Розглянемо це на прикладі чистої рентабельності оборотного капіталу (ЧРОК), яка розраховується за формулою:

$$\text{ЧРОК} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня величина оборотного капіталу}}$$

Використаємо систему індексів середніх величин.

Індекс середньої рентабельності оборотного капіталу змінного складу:

$$I_{\text{ЧРОК}}^{\text{з.с.}} = \frac{\sum \text{ЧРОК}_1 \times d_1}{\sum \text{ЧРОК}_0 \times d_0},$$

де ЧРОК₁, ЧРОК₀ — чиста рентабельність оборотного капіталу малих підприємств певної галузі (регіону) відповідно в базисному та звітному періодах;

d_0, d_1 — частка обсягів оборотного капіталу малих підприємств певної галузі (регіону) у загальному обсязі оборотного капіталу малих підприємств.

Індекс середньої рентабельності оборотного капіталу фіксованого складу:

$$I_{\text{ЧРОК}}^{\text{ф.с.}} = \frac{\sum \text{ЧРОК}_1 \times d_1}{\sum \text{ЧРОК}_0 \times d_1}.$$

Він показує, як змінилася середня рентабельність оборотного капіталу тільки за рахунок динаміки рентабельності оборотного капіталу в окремих галузях (регіонах).

Індекс середньої рентабельності оборотного капіталу структурних зрушень:

$$I_{\text{ЧРОК}}^{\text{с.з.}} = \frac{\sum \text{ЧРОК}_0 \times d_1}{\sum \text{ЧРОК}_0 \times d_0}.$$

Індекс показує, як змінилася середня рентабельність оборотного капіталу по сукупності малих підприємств за рахунок зміни розподілу середніх обсягів оборотного капіталу в цій сукупності.

Статистичний аналіз прибутковості малих підприємств України.

Прибутковість діяльності малого бізнесу можна оцінити за рядом показників, серед яких фінансовий результат або чистий прибуток (збиток). У цілому, в Україні малі підприємства отримали в 2004 р. 1960 млн грн. збитку, в 2005 р. — 1291,3 млн грн. збитку, в 2006 р. — 631,9 млн грн. збитку і в 2007 р. — 2964,4 млн грн. збитку. Також слід зазначити, що в середньому 65% всіх малих підприємств за ці роки працювали з прибутком, відповідно майже 35% малих підприємств працювали зі збитком, причому сума збитків цієї частки підприємств перевищує суму прибутків, яку отримала частка прибуткових підприємств, майже на $\frac{1}{4}$ в 2007 р.

Серед галузей економіки пропорції збиткових та прибуткових підприємств майже не відрізняються від пропорцій в економіці в цілому, окрім сфери торгівлі, де середня частка прибуткових підприємств становить майже 72% та галузі освіти — 71%. За 2004—2007 рр. майже у всіх галузях економіки в малому бізнесі були отримані збитки, окрім сфери фінансової діяльності та освіти.

Серед регіонів України в 2007 р. найбільш прибутковим був малий бізнес в Харківській обл. (538,8 млн грн. прибутку) та Донецькій обл. (225,5 млн грн.). Отримали прибуток і підприємства Запорізької (131,9 млн грн.) та Івано-Франківської (39,5 млн грн.) областей. Малий бізнес інших регіонів був збитковий. Найбільші збитки були зафіксовані в м. Києві (525,9 млн грн.), Дніпропетровській (374 млн грн.), Одеській (372,7 млн грн.) та Київській (399 млн грн.) областях.

Прибутковість роботи підприємств характеризується таким фінансовим показником, як рентабельність. Даний показник являє собою свого роду синтез різноманітних якісних і кількісних показників: зростання обсяг виробництва та продуктивності, зниження собівартості та ін.

Показник рентабельності операційної діяльності, визначений органами державної статистики, відображає ефективність поточних витрат та обчислюється як відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності. Також використовується показник рентабельності всієї діяльності — це відношення чистого прибутку (збитку) до обсягу всіх витрат підприємства.

В економіці України в цілому рівень рентабельності операційної діяльності малого бізнесу в 2004 р. та 2005 р. мав від'ємне значення, що свідчить про збитковість. Рівень збитковості в ці роки становив -0,2% та -0,3% відповідно. В 2005 р. та 2006 р. зафіксоване значення показника рентабельності малого бізнесу 0,7% та 0,9% відповідно.

Найбільші значення показників рівня рентабельності в 2004—2007 рр. спостерігалися в сфері фінансів (2004 р. — 12,6%; 2005 р. — 49,3%; 2006 р. — 21,5%; 2007 р. — 22,2%). Серед галузей економіки за період, що розглядається, рентабельним був малий бізнес, що здійснював діяльність в галузі освіти (2004 р. — 5,1%; 2005 р. — 4,7%; 2006 р. — 8,5%; 2007 р. — 4,7%). Діяльність підприємств інших галузей характеризувалася або збитковістю, або досить низькими показниками рівня рентабельності — від 0% до 1,5%. Слід зазначити, що за роки, що аналізувалися, діяльність малих підприємств у галузях промисловості, готелів та ресторанів була збитковою, причому з найвищим рівнем збитковості в порівнянні з іншими галузями (промисловість від 1,4% у 2006 р. до 3,4% у 2007 р.; готелі та ресторани від 1,3% у 2005 р. до 4,8% у 2007 р.).

Серед регіонів України у 2007 р. найбільш рентабельним був малий бізнес в Харківській (11,4%) області. Також рентабельною була операційна діяльність малих підприємств АПК (1,2%), Волинської (1,5%), Дніпропетровської (0,5%), Запорізької (4,0%), Івано-Франківської (2,8%), Полтавської (0,7%), Рівненської (0,5%), Тернопільської (2,3%), Хмельницької (2,1%), Чернігівської (0,6%) областей та м. Києва (1,5%). В інших регіо-

нах операційна діяльність малого бізнесу відзначилась збитковістю, найбільший рівень збитковості був зафіксований у Кіровоградській (6,9%) та Чернівецькій (14,8%) областях.

Стосовно рівня рентабельності всієї діяльності, то для малого бізнесу країни в цілому за 2004—2007 рр. значення цього показника не характерне, а, навпаки, характерно значення рівня збитковості всієї діяльності (2004 р. — 2,3%; 2005 р. — 1%; 2006 р. — 0,4%; 2007 р. — 1,3%). Рівень рентабельності всієї діяльності малого бізнесу в регіональному розрізі в 2007 р. становив у Донецькій (1,4%), Запорізькій (1,1%), Івано-Франківській (0,7%) та Харківській (3,95%) областях. В інших областях країни був зафіксований рівень збитковості, найбільший — у Волинській області (8%).

ВИСНОВОК

Проведений статистичний аналіз прибутковості діяльності малого бізнесу засвідчив, що більша частина малих підприємств отримала прибуток, але завдяки значній частині малих підприємств, котрі мали збитки, в цілому діяльність малого бізнесу збиткова. Найбільша частка прибуткових підприємств зафіксована серед підприємств таких видів економічної діяльності, як торгівля та освіта.

Прибутковими були підприємства, які здійснюють діяльність в галузі освіти та в галузі фінансових послуг. Діяльність підприємств інших галузей була збитковою. Також слід зазначити, що діяльність малих підприємств галузі освіти була найбільш рентабельною, а найменші підприємства — найбільш ліквідними, з найбільш стійким фінансовим положенням. Стійке фінансове положення цих підприємств скоріше за все зумовлено наявністю перешкод для отримання грошових позичок та кредитів. У той же час галузь торгівлі через високу обіговість коштів має можливість кредитуватися та в результаті характеризується низьким коефіцієнтом автономності, тобто має найменш стійке фінансове положення.

У цілому, малі підприємства мають за своєю діяльністю досить низькі значення показників рентабельності та ліквідності. Дана ситуація пояснюється рядом причин, однією з яких є відсутність у переважній кількості малих підприємств управлінського обліку, який дозволяє здійснювати планування, аналізувати доходи та витрати підприємства, визначати рівні рентабельності (збитковості) тієї чи іншої продукції, оперативно приймати ефективні управлінські рішення.

Слід зауважити, що статистичний аналіз прибутковості та рентабельності малих підприємств на загальнодержавному та регіональних рівнях здійснюється на підставі даних зовнішньої фінансової звітності малих підприємств. Таким чином, якість цього аналізу суттєво залежить від достовірності даних фінансової звітності. В свою чергу, достовірність даних фінансової звітності повною мірою залежить від професійності та

компетентності осіб, які її складають. Як правило, для малих підприємств не характерне витрачання коштів або на навчання наявних спеціалістів, або на залучення нових, більш кваліфікованих, для ведення ефективного обліку.

Не менш суттєвим фактором, який впливає на достовірність даних фінансової звітності, є "чесність" ведення бізнесу підприємцями, адже відомо, що малий бізнес значною мірою працює в тіні. Багатьом власникам та керівникам малих підприємств характерне прагнення отримати занадто великі власні прибутки шляхом вилучення з підприємства коштів з подальшим доведенням такого підприємства до банкрутства.

Підтвердженням вищезазначеного є проведений статистичний аналіз, який засвідчив, що найбільші збитки діяльності малого бізнесу були зафіксовані в достатньо розвинених регіонах країни: м. Києві, Дніпропетровській та Київській областях. У такій ситуації напрошується висновок, що визначені показники прибутковості підприємств малого бізнесу не повною мірою характеризують фактичний стан даного сектора економіки.

Поряд з формуванням та удосконаленням системи статистичних показників прибутковості та рентабельності малих підприємств потрібно здійснювати заходи із забезпечення органів статистики достовірними даними стосовно діяльності малих підприємств. Для цього державним законодавчим та виконавчим органам необхідно проводити реформування податкової та дозвільної системи щодо малого підприємництва.

Повинні бути розроблені ефективні правила взаємної співпраці між державою та підприємцем для досягнення взаємовигідних відносин та максимального виведення малого бізнесу з тіні, що дасть змогу проводити якісний статистичний аналіз, оцінювати фактичний стан даного сектора економіки та його внесок в соціально — економічний розвиток країни статистичними методами.

Література:

1. Фінанси підприємств: підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. — 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 460 с.
 2. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія. — К.: КНЕУ, 2001. — 387 с.
 3. Шустіков А. А. Фінансова статистика: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2002. — 290 с.
 4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва".
 5. Економічна статистика: навч. посіб. / За науковою редакцією доктора економічних наук Р.М. Моторина — К.: КНЕУ, 2004.
- Стаття надійшла до редакції 08.04.2010 р.*